

Ο ΤΟΜΑΣ ΜΑΝ ΣΕ ΔΙΑΚΟΠΕΣ

ΕΝΑ
ΚΑΛΟΚΑΙΡΙ
ΣΤΗ ΛΙΜΝΗ

KERSTIN
HOLZER

ΜΕΤΑΦΡΑΣΗ
ΕΜΗ ΒΑΪΚΟΥΣΗ

ΜΕΤΟΙΧΜΙΟ

Ο ΤΟΜΑΣ ΜΑΝ ΣΕ ΔΙΑΚΟΠΕΣ

ΜΕΤΑΙΧΜΙΟ

Ξένη λογοτεχνία

Πρώτη έκδοση Ιούνιος 2026

Τίτλος πρωτοτύπου Kerstin Holzer, *Thomas Mann macht Ferien. Ein Sommer am See*, 2025

Επιμέλεια – Διόρθωση δοκιμίων Βίρνα Χριστούλα

Προσαρμογή εξωφύλλου Γιώτα Αλεξάνδρου

Σελιδοποίηση Γιώτα Μπόμπου

© 2025, Verlag Kiepenheuer & Witsch GmbH & Co. KG

© 2025, Εκδόσεις ΜΕΤΑΙΧΜΙΟ (για την ελληνική γλώσσα)

ISBN 978-618-03-4836-1

ΒΟΗΘ. ΚΩΔ. ΜΗΧ/ΣΗΣ 84836

Κ.Ε.Π. 6549 Κ.Π. 23425

Δεν επιτρέπεται η με οποιονδήποτε τρόπο χρήση ή αναπαραγωγή ολόκληρου ή μέρους του βιβλίου με σκοπό την εκπαίδευση τεχνολογιών ή συστημάτων τεχνητής νοημοσύνης. Το παρόν έργο προστατεύεται από τη διαδικασία εξόρυξης κειμένου και δεδομένων (Άρθρο 4(3) Οδηγία (ΕΕ) 2019/790).

Το παρόν έργο πνευματικής ιδιοκτησίας προστατεύεται κατά τις διατάξεις του Ελληνικού Νόμου (Ν. 2121/1993 όπως έχει τροποποιηθεί και ισχύει σήμερα) και τις διεθνείς συμβάσεις περί πνευματικής ιδιοκτησίας. Απαγορεύεται απολύτως η άνευ γραπτής άδειας του εκδότη κατά οποιοδήποτε μέσο ή τρόπο αντιγραφή, φωτοανατύπωση και εν γένει αναπαραγωγή, εκμίσθωση ή δανεισμός, μετάφραση, διασκευή, αναμετάδοση στο κοινό σε οποιαδήποτε μορφή (ηλεκτρονική, μηχανική ή άλλη) και η εν γένει εκμετάλλευση του συνόλου ή μέρους του έργου.

Εκδόσεις ΜΕΤΑΙΧΜΙΟ

Ιπποκράτους 118, 114 72 Αθήνα,

τηλ.: 211 3003500

metaixmio.gr · metaixmio@metaixmio.gr

Κεντρική διάθεση

Ασκληπιού 18, 106 80 Αθήνα,

τηλ.: 210 3647433

Βιβλιοπωλεία ΜΕΤΑΙΧΜΙΟ

- Ασκληπιού 18, 106 80 Αθήνα
τηλ.: 210 3647433
- Πολυχώρος, Ιπποκράτους 118, 114 72 Αθήνα
τηλ.: 211 3003580, fax: 211 3003581

Kerstin Holzer

Ο ΤΟΜΑΣ ΜΑΝ
ΣΕ ΔΙΑΚΟΠΕΣ

Ένα καλοκαίρι στη λίμνη

ΜΕΤΑΦΡΑΣΗ Έμν Βαϊκούση

ΜΕΤΑΙΧΜΙΘ

Όλες οι σημειώσεις είναι της μεταφράστριάς.

Στον Δίον

Περιεχόμενα

Η λίμνη ανασαίνει	11
ΙΟΥΛΙΟΣ	15
Πραγματικά ειδυλλιακό μέρος	17
Και ο Μπάουσαν γελάει	31
Αγωγή σημαίνει ατμόσφαιρα	47
Το Κατιούλι μου	60
ΑΥΓΟΥΣΤΟΣ	77
Παραθεριστές και κυνηγοί καθαρού αέρα	79
Τα πεθερικά, εις το όνομα του Θεού	99
Πιο γλυκός με τα χρόνια	121
ΣΕΠΤΕΜΒΡΙΟΣ	135
Διάθεση για περιπέτεια	137
Το κάλεσμα του Μαγικού βουνού	156
Η Τέγκερνζεε ζει ακόμη μέσα μου	178
Ευχαριστίες	189
Βιβλιογραφία	193

Η λίμνη ανασαίνει

Το απόγευμα έβρεξε – μια σύντομη αλλά δυνατή καλοκαιρινή μπόρα, όμως η κατηφορική πλαγιά είναι ακόμη βρεγμένη. Ο μικρός κατηφορίζει ξυπόλυτος γλιστρώντας το λοφάκι από τη βίλα ως τη λίμνη· παραλίγο να πέσει. Η ξύλινη προβλήτα στην όχθη είναι κι αυτή υγρή. Τα σκαλοπάτια που οδηγούν στο νερό γλιστρούν απίστευτα, το ξέρει καλά. Χθες κιόλας έπεσε στη λίμνη, δίπλα ακριβώς στα κίτρινα νούφαρα, και τον έβγαλε ένας κύριος από την προβλήτα του διπλανού σπιτιού. Τι ντροπή! Κι όμως, ο εννιάχρονος ξέρει εδώ και καιρό να κολυμπάει· απλώς για άλλη μια φορά φοβήθηκε και δεν τόλμησε να αρνηθεί την αχρείαστη, τελικά, σωτήρια παρέμβαση.

Πίσω από το αγόρι ένας σκύλος πηδάει και κάθετα πάνω στην προβλήτα. Ένα κοντότριχο κυνηγόσκυλο μάλλον. Στην πραγματικότητα είναι πιο στραβοκάνικο, πιο μικρόσωμο, και το μουστάκι του είναι πιο μακρύ από όσο απαιτούν οι εκτροφείς· όμως είναι πολύ συμπαθητικό, με το σκούρο ραβδωτό, κοκκινωπό τρίχωμά του και το μαύρο μουσούδι του. Συγκεντρωμένος, καρφώνει το βλέμμα μπροστά του, προς τη λίμνη.

Η απέναντι όχθη του μικρού κόλπου είναι κοντά, σχεδόν διακρίνεται η αμμώδης παραλία ανάμεσα σε ψηλά καλάμια και τούφες από γρασίδι. Τα βουνά από πάνω καθρεφτίζονται στα σκοτεινά, πράσινα νερά: Μπροστά αριστερά δεσπόζει το Βάλμπεργκ με την επίπεδη κορυφή, δίπλα το Ζέτσμπεργκ, δεξιά το Ρίνγκμπεργκ. Έλατα και φυλλοβόλα δέντρα τα περιβάλλουν σαν πυκνή τσόχα. Ψηλά λάμπει λευκό το Κάστρο Ρίνγκμπεργκ με λίγες λωρίδες γαλάζιου από πάνω του. Αύριο θα είναι πάλι μια όμορφη μέρα, υπόσχεται ο απογευματινός βαυαρέζικος ουρανός.

Γλάροι ελίσσονται ανάμεσα σε ψηλά καλάμια, δυο σκουφοβουτηχτάρια πλατσουρίζουν πέρα δώθε, απομακρύνονται, βουτούν χωριστά, ξανασιμίζουν.

Ο σκύλος σηκώνεται να δει καλύτερα, μα ξαφνικά γυρνάει το κεφάλι του. Από τα αριστερά αντηχεί πάνω απ' τη λίμνη μια ζωηρή, βαθιά γυναικεία φωνή. Γρήγορος λόγος, ύστερα μια πιο χαμηλόφωνη απάντηση, ένα γέλιο. Από το μικροσκοπικό νησάκι της Ρίνγκζεε* πλησιάζει μια βάρκα με κουπιά. Ο μπαμπάς και η μαμά επιστρέφουν από τη βραδινή βόλτα στην ήρεμη λίμνη: έτσι κλείνουν τη μέρα τους, κάθε μέρα.

Τα άλλα τους παιδιά είναι πάνω στο σπίτι: διαβάζουν, ονειροπολούν, παίζουν μυστικά παιχνίδια, όμως κάτω, στην προβλήτα, περιμένει όπως κάθε βράδυ το αγόρι, για να τραβήξει και να δέσει τη βάρκα κάτω απ' το υπόστεγο.

* Ρίνγκζεε: λίμνη Ρινγκ. Εφεξής οι λίμνες θα αναφέρονται με τη γερμανική ονομασία, δηλαδή σε μία λέξη το όνομα της λίμνης και η λεξούλα «ζεε»: Π.χ. η Τέγκερνζεε (βλ. και την υποσημείωση στη σ. 14).

Ο σκύλος χοροπηδάει επιτόπου κουνώντας την ουρά του. Έχει αναγνωρίσει τον κύριό του με το μουστάκι, που τώρα σκύβει μπροστά, βυθίζει τα κουπιά στο νερό και τραβάει με σταθερές, κομψές κινήσεις· ξέρει καλά να τραβάει κουπί, δεν είναι η πρώτη του φορά, φαίνεται αυτό. Τώρα σφυρίζει δυο νότες, μια πιο χαμηλή, μια πιο ψηλή. Ο σκύλος τρελαίνεται απ' τη χαρά του, ενώ η γυναίκα γυρνάει προς την όχθη, σφίγγει γύρω από τους ώμους την εσάρπα της πάνω από το κεντητό λινό φόρεμα με τα φουσκωτά μανίκια, χαμογελάει.

Να φέρουν τη βάρκα κάτω απ' τη σκεπή, να τη δέσουν, να βγουν. Ο πατέρας αποκρούει με προσποιητή αυστηρότητα τον ενθουσιασμό του ζώου, που προσπαθεί να πηδήξει πάνω του. Τη μελαχρινή κυρία ο σκύλος τη χαιρετά με άψογη ευγένεια· ξέρει πως τον ανέχεται μάλλον, παρά τον αγαπάει. Όμως αγαπούν και οι δύο τον ίδιο άνθρωπο – αυτό και μόνο τους δένει.

Οι γονείς ανηφορίζουν χαλαρά το λιβάδι προς την έπαυλη, τα παράθυρά της λάμπουν στο προχωρημένο σκοτάδι της καλοκαιρινής νύχτας. Το παιδί κρατιέται από τη μητέρα του, ενώ ο πατέρας χαϊδεύει το κεφάλι του σκύλου, που τον ακολουθεί κατά πόδας.

Στα βουνά ο άνεμος ετοιμάζεται για το νυχτερινό του ταξίδι, κατεβαίνοντας τις πλαγιές προς την κοιλάδα. Κάτω, στην προβλήτα, ανεβαίνει μια υγρή δροσιά· μυρίζει καλάμι, φιλπέντουλα και πικρή αχιλλέα. Τα νερά του δειλινού, αναταραγμένα από τα παγωμένα ρεύματα των ορεινών ρυακιών, κυλούν γύρω από τους ξύλινους πασσάλους,

γουργουρίζουν, ανεβαίνουν και βυθίζονται πάλι, και τα νούφαρα στην επιφάνεια λικνίζονται απαλά.

Οι άνθρωποι στην κοιλάδα του Τέγκερνζεε* λένε: «Η λίμνη ανασαίνει».

* Εδώ, και αλλού στο κείμενο, εννοείται η ομώνυμη περιοχή (το Τέγκερνζεε).

ΙΟΥΛΙΟΣ

Πραγματικά ειδυλλιακό μέρος

Ναι – ειδυλλιακό! Αυτό λαχταρούσε εκείνο το καλοκαίρι, αυτό είχε ανάγκη μετά από τέσσερα χρόνια πολέμου. Του πολέμου των Γερμανών ενάντια στον κόσμο, του πολέμου ενάντια στον αδελφό, του πολέμου ενάντια στον εαυτό του τον ίδιο.

Στο Τέγκερνζεε έφτασαν στις 15 Ιουλίου 1918. Όμως ήδη η αναχώρηση του Τόμας Μαν και των δικών του από το Μόναχο ήταν χαοτική, όπως πάντα· αναμενόμενη βέβαια, αν σκεφτεί κανείς το μέγεθος αυτού του νοικοκυριού – του νοικοκυριού ενός συγγραφέα: γονείς και πέντε παιδιά από δώδεκα ετών έως τριών μηνών, μία μαγείρισσα, μία οικιακή βοηθός και μία νταντά, ένας όχι και τόσο μικρός σκύλος, συν ένα βουνό αποσκευές – ασπρόρουχα, ρούχα, βιβλία. Μέσα «στη φούρια και την αναστάτωση της αναχώρησης», η Κάτια Μαν, όπως παρατήρησε η μητέρα της, η Χέντβιχ Πρίνγκσχαϊμ, στην αποχαιρετιστήρια επίσκεψη, είχε «χάσει σχεδόν τα μυαλά της».

Κάποιο από τα πέντε παιδιά είναι πάντα άρρωστο· αυτή τη φορά ήταν η οχτάχρονη Μόνικα. Η επίμονη «ισπανική ασθένεια» –που πιθανόν να ήταν απλώς μια καλοκαι-

ρινή γρίπη, να μην είχε δηλαδή σχέση με την παγκόσμια επιδημία ισπανικής γρίπης που θέριζε από την άνοιξη του 1918– καθήλωσε ένα μεγάλο μέρος της οικογένειας του Τόμας Μαν στο Μόναχο. Μόνο η μεγαλύτερη κόρη, η Έρικα, και η «δεσποινίς» αναχώρησαν την προκαθορισμένη μέρα με το τρένο, μαζί με όλες τις αποσκευές.

Η δωδεκάχρονη μεγάλη κόρη πίστευαν πως ήταν κάλλιστα σε θέση να αναλάβει το καθήκον της ετοιμασίας του εξοχικού και να περιμένει εκεί για λίγες μέρες την υπόλοιπη οικογένεια. Δεν είχε φανεί στα χρόνια του πολέμου πόσο ατσάλινα νεύρα είχε «αυτή η Έρι» και πόσο ικανή ήταν; Μια φορά, μετά το σχολείο, είχε βρει τους γονείς και τα αδέρφια της να κάθονται αποσβολωμένοι μπροστά στο μεσημεριανό: μια άθλια μανιταρόσουπα που δεν τρωγόταν, μέχρι που ανέλαβε εκείνη να διορθώσει την κατάσταση, ρίχνοντας απλώς μπόλικο αλάτι· το φαγητό του πολέμου μπορούσε πια να φαγωθεί. «Αυτή η Έρι να αλατίσει τη σούπα!» φωνάζει από τότε κάθε φορά στα δύσκολα ο πατέρας της.

Έφυγε λοιπόν νωρίτερα αυτό το επίμονο, λιγνό κορίτσι με τα αποφασιστικά σκούρα μάτια, η Έρικα, και ύστερα, μια μέρα, μετά από τετραήμερη καθυστέρηση, εμφανίστηκαν στην αποβάθρα και οι υπόλοιποι: ο πάτερ φαμίλιας Τόμας, η σύζυγος Κάτια, κατάκοπη, με την Ελίζαμπετ, το πάντα γελαστό μωρό των τριών μηνών στην αγκαλιά της, και με επιτακτική ανάγκη ανάπαυσης, τα αγόρια έντεκα και εννιά ετών, ο Κλάους και ο Γκόλο – ο ένας τολμηρός, ο άλλος ντροπαλός–, η Μόνι, που μόλις είχε συνέλθει εντε-

λώς απ' τη γρίπη, το προσωπικό της οικογένειας, ο σκύλος και οι χειραποσκευές.

«Επιτέλους, οι Μαν στο Τέγκερνζεε» κατέγραψε η γιαγιά Χέντβιχ Πρίνγκσχαϊμ στο ημερολόγιό της, κουνώντας το κεφάλι, «υπό απαράδεκτα ντροπιαστικές συνθήκες».

Το ταξίδι με το τρένο, στη Β' θέση, αποδείχτηκε «σκέτη κόλαση»: ο Τόμας Μαν το φοβόταν έτσι κι αλλιώς, ήδη από πριν τον έπιανε φρίκη στην ιδέα ότι ίσως θα έπρεπε να υπομείνει όρθιος τη σχεδόν τρίωρη διαδρομή προς τους πρόποδες των βαυαρικών Άλπεων: αυτός που δεν άντεχε την παραμικρή αναστάτωση στην καθημερινότητά του.

Άσε που το ταξίδι δεν τελείωσε στον σταθμό Τέγκερνζεε, είχε και συνέχεια: από εκεί πέρασαν με το μηχανοκίνητο σκάφος Quirinus στην απέναντι όχθη της λίμνης, με κατεύθυνση το Βίτσεε, στο μικρό χωριό Άμπβινκλ. Ο τελικός προορισμός ήταν ένα απομονωμένο σπίτι στις όχθες ενός κόλπου στη νοτιοδυτική πλευρά της λίμνης Ρίνγκζεε. Από την αποβάθρα του Άμπβινκλ απέχει ακόμα μια διαδρομή με βάρκα, με άμαξα ή με γρήγορο περπάτημα.

Ας είναι. Επιτέλους έφτασαν. Στην εξοχή, για το καλοκαίρι.

Και πού θα μπορούσε να είναι ωραιότερα απ' ό,τι εδώ; «Είναι πράγματι ένα θεσπέσιο μέρος» γράφει ο Μαν ενθουσιασμένος λίγο μετά την άφιξή του στον εξ απορρήτων του, τον φιλόλογο Ερνστ Μπέρτραμ: «δεν έχω κανέναν λόγο να είμαι απογοητευμένος».

Αυτό το κομματάκι της βαυαρικής γης είναι πράγματι ειδυλλιακό. Όταν ο Τόμας Μαν στέκεται στη βεράντα της εξοχικής του έπαυλης που δεσπόζει σε ένα μικρό ύψωμα, αντικρίζει ένα καταπράσινο λιβάδι με πικραλίδες και μαργαρίτες, θάμνους με πασχαλιές, μηλιές και ένα δασάκι που ορίζει δεξιά τον κατηφορικό δρόμο, με οργιαστική βλάστηση, σαν ζωγραφιά πίσω απ' αυτό, υψώνεται ένα βουνό. Προς τον νότο βλέπει μακριά τις Άλπεις, κι ακριβώς κάτω στην πλαγιά τον περιμένει το πιο εντυπωσιακό απ' όλα: η λίμνη, η Τέγκερνζεε, που λάμπει στο φως του ήλιου. Στο κτήμα ανήκει μια στενή παραλία με βότσαλα (ο Τόμας Μαν την αποκαλεί «Λίντο», ακούγεται πιο κοσμοπολίτικο), μια προβλήτα κι ένα μικρό υπόστεγο για βάρκα με κουπιά. Μια δική τους βάρκα! Τα παιδιά είναι πανευτυχή.

Για δύο ολόκληρους μήνες, από τα μέσα Ιουλίου ως τα μέσα Σεπτεμβρίου, η οικογένεια Μαν έχει νοικιάσει τη «Βίλα Ντέφρεγκερ», επάνω ακριβώς στην όχθη της λίμνης. Το 1917 πούλησαν το εξοχικό σπίτι που διατηρούσαν για αρκετά χρόνια εκεί κοντά, στο Μπαντ Τελτς, και, κατόπι ρητής επιθυμίας του πατριώτη συγγραφέα –αχ, αχ!– επένδυσαν τα έσοδα σε πολεμικά ομόλογα.

Το νοικιασμένο κτήμα στην Τέγκερνζεε, ένα τριώροφο οίκημα με τετράριχτη στέγη, λευκά παράθυρα με καΐτια και λουλούδια στα μπαλκόνια, που του προσδίδουν αρχοντική όψη, ανήκει στον γιο του ζωγράφου Ντέφρεγκερ, που υπηρετεί στο μέτωπο· οι δύο οικογένειες γνωρίζονται από την υψηλή κοινωνία του Μονάχου. Εξάλλου η Τέγκερν-

ξεε –πενήντα χιλιόμετρα νότια του Μονάχου– και τα βουνά που την περιβάλλουν είναι γνώριμα μέρη, οικεία, τουλάχιστον για την Κάτια, το γένος Πρίνγκσχαϊμ. Μικρή περνούσε εκεί συχνά τις διακοπές με την οικογένειά της, είχαν στείλει μάλιστα τη μητέρα της, Χέντβιχ Πρίνγκσχαϊμ, ήδη από τον Απρίλιο στο Άμπβινκλ, για να «επιθεωρήσει» τη βίλα Ντέφρεγκερ.

Ως εκατομμυριούχος και υψηλής αισθητικής ιδιοκτήτρια ενός ανακτόρου νεοαναγεννησιακού ρυθμού στην οδό Άρκις του Μονάχου –διακοσμημένου με ταπισερί Γκομπλέν και πίνακες του Λένμπαχ–,* η κυρία Πρίνγκσχαϊμ έκρινε ότι η εξοχική κατοικία «βρισκόταν σ' ένα μαγευτικό σημείο» και πως η διαρρύθμιση «ανταποκρινόταν άριστα στις ανάγκες των Μαν». Δηλαδή: η έπαυλη δεν ήταν απλώς άνετη και επιπλωμένη με γούστο (ακόμα και στο κλιμακοστάσιο κρέμονταν κομψά χαρακτηριστικά), αλλά διέθετε και άφθονο χώρο – και για τον γαμπρό της ένα χωριστό υπνοδωμάτιο και γραφείο, με πόρτα που έκλεινε ερμητικά. Κάτι πολύ σημαντικό, αφού ο «γαμπρός Τόμι» έχει ανάγκη από ησυχία, είναι μη μου άπτου – και, γενικά, «μπαμπακόκωλος», όπως τον αποκαλεί κρυφά η ελαφρώς δηλητηριώδης πεθερά του.

Αυτό ειδικά το καλοκαίρι, η ευαισθησία του έχει φτάσει στα άκρα. Ο Τόμας Μαν, σαραντατριών χρονών τότε, διάσημος συγγραφέας της επιτυχίας-φαινόμενο Μπούντενμροκ, και με πολυσυζητημένες νουβέλες όπως ο *Τόνιο*

* Franz von Lenbach: Γερμανός ζωγράφος, 1836–1904.

Κρέγκερ και ο Θάνατος στη Βενετία στο ενεργητικό του, περνάει περίοδο μεγάλης κρίσης.

Ανάμεσα στα πολλά και διάφορα που του προκαλούν δυσφορία είναι και το ότι, ειδικά τις πρώτες μέρες στο Τέγκερνζεε, δυσκολεύεται πολύ να μπει στον χαλαρό ρυθμό των διακοπών. Δεν τον αφήνει, παραπονιέται, η αναστάτωση που του προκαλεί η λίμνη, και κοιμάται άσχημα. Νιώθει «αδιάθετος», «γιατί βιάστηκε να ξεκινήσει δραστηριότητες που καταπονούν το σώμα, δεν άφησε δηλαδή τον εαυτό του να εγκλιματιστεί πρώτα λιγάκι». Η «σωματική καταπόνηση» συνίσταται στην κωπηλασία και στους θεραπευτικούς περιπάτους, που γαληνεύουν την ψυχή και προάγουν τη σκέψη – δύο δραστηριότητες που νέος ακόμη είχε ανακαλύψει πως τον ωφελούν. Σπουδαίος κολυμβητής πάντως δεν είναι, σε αντίθεση με τη σύζυγό του.

Κι ύστερα, ο καιρός. Στα μέσα Ιουλίου στη Βαυαρία επικρατεί αρχικά μια «βλακώδης ζέστη» (Χέντβιχ Πρίνγκσχαϊμ), κι ύστερα αρχίζουν να μαζεύονται μαύρα σύννεφα. Καλοκαίρι στην Άνω Βαυαρία σημαίνει επίσης ότι μπορεί να κάνει κρύο, ψοφόκρυο – τόσο που το απόγευμα, όταν το νερό της Ρίνγκζεε είναι πιο ζεστό απ' ό,τι ο αέρας στους δέκα βαθμούς Κελσίου, απλώνονται από πάνω της κάτι λευκές, απόκοσμες λωρίδες ομίχλης. Καμιά φορά βρέχει κιόλας, με το τουλούμι. Δεν είναι όμως μόνο οι σύντομες μπόρες που ξεσπούν στο τέλος μιας ζεστής μέρας, όταν ανοίγουν οι ουρανοί σαν να έσπασε ξαφνικά κάποιο φράγμα – κι ύστερα την επομένη λάμπει πάλι ο ήλιος. Όχι· εδώ υπάρχει και η περίφημη «βροχή με το κορδόνι», αυτή η

ύπουλη, αχνιστή, ελάχιστης έντασης βροχή, αυτή η χαλάστρα που σε κρατάει μέρες ολόκληρες κλεισμένο στο σπίτι. Ούτε τον σκύλο δεν μπορείς να βγάλεις βόλτα – σκέτη μελαγχολία.

Αλλά και η επισιτιστική κρίση απασχολεί τώρα τον οικογενειάρχη – πράγμα ασυνήθιστο, αφού με τα πρακτικά ζητήματα της ζωής κανονικά έχει ελάχιστη σχέση. Η ένδεια είναι τρομαχτική το 1918· είναι η χρονιά της πείνας. Οι Μαν, γονείς και παιδιά, έχουν αδυνατίσει πολύ. Σαν μαρμαμένα ξυλάκια εξέχουν τα πόδια του Κλάους και του Γκόλο από τα δερμάτινα παντελόνια, που τους είναι πια μικρά. Τις βροχερές μέρες μαζεύουν, μαζί με τις αδελφές τους, χοντρά σαλιγκάρια από το λιβάδι για να ενισχύσουν το φτωχικό γεύμα του συσσιτίου. Νόστιμα μπορεί να μην είναι τα μαλάκια, όμως η πείνα νικάει την αποστροφή. Στον Τόμας Μαν ωστόσο δεν σερβίρεται τέτοιο υποκατάστατο κρέατος. Εκείνος παίρνει πάντα το καλύτερο που μπορεί να εξασφαλίσει η ικανότατη γυναίκα του, η οποία βγαίνει στη γύρα στα αγροκτήματα της περιοχής, σέρνοντας μαζί της τα παιδιά, αδύνατα, ξυπόλυτα, με πεινασμένα μάτια. Συχνά βοηθάει κι ένα χρυσό νόμισμα που προσφέρεται διακριτικά.

Οι επισιτιστικές δυσχέρειες που έφερε ο πόλεμος στην επαρχία είναι τεράστιες. Η εφημερίδα *Seegeist* του Τέγκερντσε ανακοινώνει την υποχρεωτική εισφορά μούρων, καθώς ο πλούσιος σε βιταμίνες χυμός τους προορίζεται αποκλειστικά για τους τραυματίες και τους αρρώστους στα στρατιωτικά νοσοκομεία, και δημοσιεύει συνταγές με τσουκνί-

δες· τα τρυφερά, ανοιχτοπράσινα φύλλα τρώγονται, από τα πιο τραχιά μπορείς να υφάνεις ύφασμα. Κρέας πολύ δύσκολα βρίσκεις νόμιμα. Μέχρι και το ταπεινό λευκό λάχανο είναι πια ακόμα και για την οικογένεια Μαν –που αντέχει να πληρώσει και τιμές μαύρης αγοράς– τόσο εξωφρενικά ακριβό, ώστε ο πατέρας διαμαρτύρεται έντονα σε μια επιστολή του.

Αλλά εδώ που τα λέμε, το διάστημα αυτό ο Τόμας Μαν δεν μπορεί να μασάει άνετα έτσι κι αλλιώς. Εδώ και μέρες τον ταλαιπωρεί ο αριστερός κοπτήρας! Αυτό πια ήταν το κερασάκι στην τούρτα.

Η μεγαλύτερή του έγνοια ωστόσο αφορά την πατρίδα, και συγκεκριμένα τον ρόλο που έχει ως συγγραφέας ο οποίος τα τελευταία χρόνια έχει ταχθεί πλήρως στην υπηρεσία της. Διότι από τη στιγμή που η στρατιωτική ήττα της Γερμανίας στον Α΄ Παγκόσμιο Πόλεμο διαφαίνεται πλέον ξεκάθαρα, θεριεύει μέσα του ο φόβος ότι σύντομα θα βρεθεί και ο ίδιος –ως συγγραφέας– στο στρατόπεδο των ηττημένων. Τότε ακριβώς, δηλαδή τον Οκτώβριο, μετά τις καλοκαιρινές διακοπές, κυκλοφορεί το νέο του βιβλίο *Στοχασμοί ενός απολιτικού* – ένα αντιδραστικό, εξακοσίων σελίδων πολεμικό κείμενο, που ίσως η ίδια η Ιστορία πετάξει κατευθείαν στον κάλαθο των αχρήστων.

Το 1914, όταν ξέσπασε ο Α΄ Παγκόσμιος Πόλεμος, ο Τόμας Μαν παρασύρθηκε κι αυτός από τον γενικό ενθουσιασμό που σάρωσε ολόκληρη τη Γερμανία. «Πόλεμος! Αυτό που νιώθαμε ήταν κάθαρση, απελευθέρωση, μια τεράστια ελπίδα. Μόνο γι' αυτό μιλούσαν τότε οι ποιητές,

μόνο γι' αυτό» έγραφε. Όλη η αρετή και η ομορφιά της Γερμανίας, υποστήριζε εκείνη την εποχή, «ξεδιπλώνονται πραγματικά μόνο μέσα στον πόλεμο».

Κι επειδή δεν κλήθηκε ο ίδιος να πολεμήσει στο μέτωπο –είχε κριθεί ακατάλληλος λόγω ευαισθησίας στο στομάχι και στο νευρικό σύστημα–, καθόταν κάθε πρωί στο γραφείο του, στην έπαυλη της οικογένειας στην Πόσινγκερ Στράσε του Μονάχου, για να επιτελέσει γενναία «στρατιωτική υπηρεσία με όπλο το πνεύμα»: στο γραφείο του, φορώντας ένα γκρι σακάκι τύπου λιτέβκα, απομίμηση στρατιωτικού αμπέχονου, γεμάτος ελπίδα για μια ένδοξη γερμανική νίκη – που θα ήταν και δική του. Αυτός, ο λογοτέχνης, νικητής στον δημόσιο λόγο! Έτσι θα έκλεινε επιτέλους τα στόματα όσων τον λοιδορούσαν, όπως παλιότερα ο κριτικός Άλφρεντ Κερ, που τον είχε αποκαλέσει «εύθραυστη ψυχούλα», καταπιεσμένο, ας πούμε χωρίς ανδρισμό.

Για τους *Στοχασμούς ενός απολιτικού* ο Τόμας Μαν είχε διακόψει το 1915 ακόμα και το ξεκίνημα του μεγάλου μυθιστορηματικού του σχεδίου, του *Μαγικού βουνού*. «Θέλω τη μοναρχία» διακήρυττε αντ' αυτού στο πολιτικό του μανιφέστο· η πιο ευπρεπής μορφή ζωής ήταν, κατά τη γνώμη του, εκείνη του γαιοκτήμονα, ενώ ο γερμανικός εθνικός χαρακτήρας ήταν η ενσάρκωση της ηθικής τελείωσης. Έφτασε μάλιστα στο σημείο να ισχυριστεί ότι η εγγύτητα του θανάτου στον πόλεμο είναι, στην πραγματικότητα, κάτι το μεγαλειώδες, γιατί εξευγενίζει τον άνθρωπο. «Συμπάθεια προς τον θάνατο» είναι το ριζοσπαστικό απόσταγ-

μα μιας στάσης που θέλει να υπερασπιστεί πάση θυσία τον γερμανικό πολιτισμό.

Τρία χρόνια παιδεύοταν με αυτό το βιβλίο. Εύκολο δεν πρέπει να ήταν το ότι εκεί ενέκρινε ρητά ακόμα και τη βύθιση του βρετανικού επιβατηγού πλοίου Lusitania από γερμανικές τορπίλες. Χίλιοι εκατόν ενενήντα οχτώ άνθρωποι έχασαν τότε τη ζωή τους, ανάμεσά τους ενενήντα τέσσερα παιδιά· πολλά παγιδεύτηκαν στα χαμηλότερα καταστρώματα, όπου στάθηκε αδύνατο να φτάσουν οι γονείς τους την ώρα που το πλοίο βυθιζόταν. Κι ενώ στο γραφείο της Πόσινγκερ Στράσε ένας συγγραφέας με γκρίζο, ψευδοστρατιωτικό αμπέχονο ενέκρινε αυτή την τραγωδία αθώων, ίσως άκουγε πίσω από την κλειστή πόρτα τις φωνές και τα γέλια των δικών του παιδιών.

Αυτό το ζοφερό βιβλίο είναι και μια κήρυξη πολέμου εναντίον του αδελφού του, του Χάινριχ Μαν, με τον οποίο, παρά τα αισθήματα αγάπης-μίσους που τον συνέδεαν, είχε έρθει πλέον σε ευθεία σύγκρουση για τα πολιτικά, και τώρα τον κατατρέχει πότε πότε στα όνειρά του. Το γεγονός ότι ο φιλελεύθερος, επικριτικός προς τον αυτοκράτορα Χάινριχ –θιασώτης ενός ευρωπαϊκού μέλλοντος στο πνεύμα της δυτικής δημοκρατίας– είχε γράψει κάποτε σε ένα δοκίμιό του για τον Εμίλ Ζολά ότι «αποστολή όσων πρόκειται να μαραθούν νωρίς είναι να σταθούν από τα είκοσί τους κιόλας χρόνια συνειδητά και με στάση δίκαιη απέναντι στον κόσμο· ένας δημιουργός αργεί να ανδρωθεί» ήταν ασυγχώρητο! Αυτός είμαι εγώ!, εξεγέρθηκε ο Τόμας, που είχε γίνει διάσημος όντας ακόμη πολύ νέος. Δηλαδή κάθε

ταλέντο που δεν δηλώνει πίστη στη δημοκρατία είναι καταδικασμένο να μαραθεί; Στις αρχές του 1918, σε ένα επιστολικό «διαζύγιο» με τον αδελφό του, ήταν αμετάπειστος: «Πόνος; Αντέχεται. Γίνεσαι σκληρός και απαθής». Ο Χάινριχ είναι για εκείνον η προσωποποίηση του εχθρού: ο «λογοτέχνης της πολιτισμένης Ευρώπης».

Ο Τόμας βλέπει όμως και τη Χέντβιχ Πρίνγκσχαϊμ, την ειρηνίστρια πεθερά του, σαν έναν πόλο ενδοοικογενειακής αντιπολίτευσης. Στις υπερβολικά συχνές κατά τον Τόμας επισκέψεις της στην αγαπημένη της κόρη Κάρλια και τα εγγόνια της, δεν κρύβει καθόλου τις πολιτικές της απόψεις: ότι δηλαδή αυτός ο καταραμένος πόλεμος είναι ένας «παρanoiικός εφιάλτης» και ότι τα βρίσκει όλα «αποτρόπαια» – «τη νίκη και την ήττα, το υδροκυάνιο και την αιματοχυσία, την εσωτερική και την εξωτερική πολιτική [...] όλα και όλους αποτρόπαια· αδιανόητα, αφάνταστα αποτρόπαια...» Το ότι τα Χριστούγεννα του 1917 χάρισε μάλιστα στον εγγονό της Κλάους το μυθιστόρημα της Μπέρτας φον Ζούτνερ *Κάτω τα όπλα!*, εισάγοντας έτσι τον ειρηνισμό μέσα στο σπίτι του «πατέρα του πολέμου», ο Τόμας δεν της το συγχωρεί.

Και η Κάρλια; Η σύζυγός του στέκεται πιστά στο πλευρό του, εναντίον όλων. Ο Τόμας, ωστόσο, έχει επίγνωση πως, όσο χειροτερεύουν οι ειδήσεις από το μέτωπο, αρχίζει και αυτή να έχει μέσα της επιφυλάξεις.

Οι πάντες γνωρίζουν ότι η λεγόμενη εαρινή επίθεση, που εξαπέλυσαν οι Γερμανοί τον Μάρτιο του 1918 κατά της Γαλλίας και της Αγγλίας, έχει πλέον κολλήσει. Και τώρα, αυτήν ακριβώς τη στιγμή, στα μέσα Ιουλίου, οι Σύμμαχοι

περνούν στην αντεπίθεση, στον γαλλικό Μάρνη, στο Δυτικό Μέτωπο, με τη στήριξη πια και των Αμερικανών. Και οι Γερμανοί δεν διαθέτουν εφεδρείες. Στην αλληλογραφία από το μέτωπο γίνεται λόγος για πλήρη εξάντληση των στρατιωτών. Στο εσωτερικό, όπου η διανομή τροφίμων γίνεται με δελτίο, γυναίκες σκάβουν στο κέντρο του Βερολίνου για να βρουν βρώσιμες ρίζες, εργάτες και εργάτριες απεργούν, στο Μόναχο διαδηλώνουν οι πολέμιοι του πολέμου. Το ηθικό καταρρέει, η απέχθεια προς τον πόλεμο μεγαλώνει. Στο Μόναχο, στρατιώτες του στρατώνα της Τούρκεν Στράσε δοκίμασαν έως και να αρνηθούν να αναχωρήσουν για το μέτωπο. Αλλού πάλι, Γερμανοί στρατιώτες απλώς κατέβηκαν απ' το τρένο που τους μετέφερε από το Ανατολικό στο Δυτικό μέτωπο, και έγιναν καπνός.

Από μια τέτοια ανταρσία η Κάτια απέχει πολύ. Είναι όμως τουλάχιστον εξίσου ευφυής με τον άντρα της – γι' αυτό την αγαπάει άλλωστε. Και η Κάτια αμφισβητεί αυτούς τους *Στοχασμούς* και το πολεμοχαρές παραλήρημα. Τα χρόνια της αμείλικτης λογοτεχνικής «θητείας» του συζύγου της, σε συνδυασμό με το ότι η ίδια βρίσκεται διαρκώς σε εγρήγορση, την έχουν φθείρει. Τα παιδιά, μικροί ντετέκτιβ μέσα στο ίδιο τους το σπίτι, διακρίνουν από καιρό έναν εκνευρισμό αντί της συνήθους τρυφερότητας, πειρακτικής χροιάς στην επικοινωνία των γονιών τους.

Αυτές οι καλοκαιρινές διακοπές στο Τέγκερνζεε είναι για το ζευγάρι, για όλη την οικογένεια, κάτι σαν φυγή σε μια ειδυλλιακή ατμόσφαιρα. Σαν μια υπόσχεση φυγής στο φως, στην ελαφράδα.

Για τον Τόμας Μαν και η ίδια η συγγραφή είναι μια φυγή: «Η δουλειά είναι δύσκολη, είναι συχνά ένα άχαρο, κοπιαστικό σκάλισμα – αλλά το να μην εργάζεσαι, αυτό πια είναι κόλαση». Ύστερα από τους *Στοχασμούς* δεν έχει ακόμη δυνάμεις να καταπιαστεί με το *Το μαγικό βουνό*, το μεγάλο *Zeitroman** δεν τρέφει αυταπάτες. Αλλά και το να μην κάνει τίποτα, αυτό δεν το αντέχει.

Στο εξοχικό σπίτι έχει πάρει μαζί του το νέο του χειρόγραφο, που το είχε ξεκινήσει την άνοιξη στο Μόναχο και σκοπεύει να το συνεχίσει εκεί, στο Τέγκερνζεε. Η λαχτάρα για θεραπεία διατυπώνεται ήδη στον τίτλο του.

Κύριος και σκύλος: Ένα ειδύλλιο έχει για τίτλο αυτό το αυτοβιογραφικό βιβλιάρκι, όπου ο Τόμας Μαν μιλάει για τον Μπάουσαν, τον τετράποδο σύντροφό του – για τον ευγενικό του χαρακτήρα, το πάθος του για το κυνήγι, τις κωμικές του εκφράσεις, την περηφάνια του, αλλά και για τη συγκινητική αφοσίωση στον κύριό του, με τον οποίο αποτελούν ένα ζευγάρι παράταιρο, κι όμως παράξενα δεμένο.

Μια ιστορία με σκύλο; Σοβαρά τώρα;

Απολύτως. Ο συγγραφέας του βιβλίου παραβλέπει μετά λόγου γνώσεως το ότι πολλοί θα το βρουν και αυτό περιέργο: «Θα είναι και πολύ διασκεδαστικό και παράξενο».

Πάνω απ' όλα, όμως, το βιβλίο αυτό συνδυάζει την

* *Zeitroman*: «μυθιστόρημα της εποχής [του συγγραφέα]»· πρόκειται, στη γερμανική λογοτεχνία, για ένα μυθιστόρημα όπου ο συγγραφέας αναλύει κριτικά την εποχή του, εστιάζοντας στο κοινωνικό και ιστορικό της πλαίσιο και στην επίδρασή του στους συγκαιρινούς του.

ανάγκη για δημιουργικότητα με την απόσυρση στον ιδιωτικό χώρο· καλύτερη άσκηση χαλάρωσης δεν θα μπορούσε να επιθυμεί αυτή τη στιγμή.

Διακοπές – τι άλλο σημαίνει αυτό, παρά να προσπαθεί να ξεφύγει κανείς από τη σκοτεινιά και να γεμίσει το μυαλό του με σκέψεις και εντυπώσεις φρέσκες, που τον κάνουν ευτυχισμένο; Ίσως και με λίγη γαλήνη; Ο συγγραφέας, που τα παιδιά του τον βλέπουν τα απογεύματα να αναπαύεται σε μια ξαπλώστρα στο γρασίδι με ένα μαντίλι να σκεπάζει τα μάτια του, ξεκουράζεται επίσης με τη συντροφιά του σκύλου του, αλλά και με τις σκέψεις γύρω απ' αυτόν: «...όταν ο καλός μου με χαιρετά, ακουμπώντας τις μπροστινές του πατούσες στο στήθος μου και την τιγρέ μουσούδα στον ώμο μου, κι εγώ τον χτυπάω απαλά στην αδύνατη ωμοπλάτη, τέτοιες στιγμές νιώθω πιο κοντά σε εκείνον απ' ό,τι σε πολλά μέλη του “ανθρώπινου γένους”».

Μπάουσαν, καλέ μου, βγες να σε δω! Α, να τον: «Καταφτάνει απ' τη γωνία». Έτσι τιτλοφορείται το πρώτο κεφάλαιο του ειδυλλίου.

Τέγκερντζε, καλοκαίρι του 1918. Ο Τόμας Μαν και η οικογένειά του περνάνε τις διακοπές τους στη λίμνη. Τα παιδιά κολυμπούν και ψαρεύουν κοκκινόψαρα, ο Τόμας Μαν κάνει κωπηλασία, πηγαίνει βόλιες και ανεβαίνει για πρώτη φορά σε βουνό, η σύζυγός του φροντίζει το νεογέννητο μωρό, ενώ η Μπάουσαν, ο σκύλος, κουζουρεύει στη σκιά, την ώρα που ο συγγραφέας τον μετατρέπει σε λογοτεχνικό ήρωα.

Όλα μοιάζουν ειδυλλιακά, ο Τόμας Μαν όμως κατατρώεται από ανησυχίες. Η ήττα της Γερμανίας στον Α΄ Παγκόσμιο Πόλεμο είναι προ των πυλών και είναι πλέον φανερό πως ο συγγραφέας, με τους *Στοχασμούς ενός απολιτικού* –που οδήγησαν και στη σύγκρουση με τον αδερφό του–, βρίσκεται στη λάθος πλευρά.

Στο τέλος του καλοκαιριού και με τον παλιό κόσμο γύρω του να καταρρέει, ο Μαν θα έχει μάθει πολλά για τους σκύλους και την κωπηλασία, θα έχει ανακαλύψει την έκσταση της πατρικής αγάπης, και θα βρίσκεται στον δρόμο που θα τον οδηγήσει στο αριστούργημά του, το *Μαγικό βουνό*.

Η Kerstin Holzer γράφει με ζεστασιά και κιούμορ για ένα πολύ ιδιαίτερο καλοκαίρι της ζωής του νομπελίστα συγγραφέα, για τους φόβους και τις επιθυμίες του. Μια ανάλαφρη ιστορία για το θάρρος της αλλαγής και τη δύναμη της αγάπης.

ISBN: 978-618-03-4836-1

ΒΟΗΘ. ΚΩΔ. ΜΗΧ/ΣΗΣ 84836

metaixmio.gr

Μια εξαιρετικά διασκεδαστική και έξυπνη ματιά στην προσωπική ζωή του μεγάλου συγγραφέα.

Freundin

Η Kerstin Holzer κατάφερε να δημιουργήσει ένα ψυχολογικό πορτρέτο του πιο διάσημου Γερμανού συγγραφέα. Γράφει για το καλοκαίρι του 1918 με τρόπο που είναι ταυτόχρονα διασκεδαστικός αλλά και ιστορικά ενδιαφέρων.

BR Evening Show